

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

**FAKULTA PEDAGOGICKÁ
KATEDRA ČESKÉHO JAZYKA A LITERATURY**

SOUČASNÝ SOCIOLEKT V GASTRONOMII
BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Lucie Kollerová

Český jazyk se zaměřením na vzdělávání

Vedoucí práce: doc. PaedDr. Helena Chýlová Ph.D.

Plzeň 2023

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně
s použitím uvedené literatury a zdrojů informací.

V Plzni, 30. března 2023

.....
vlastnoruční podpis

Děkuji doc. PaedDr. Heleně Chýlové, Ph.D. za její trpělivost, ochotu, odborné vedení a cenné rady. Také děkuji respondentům za jejich čas, který strávili vyplňováním dotazníku.

OBSAH

Úvod	3
CÍL A METODY PRÁCE	4
PRACOVNÍ HYPOTÉZY	5
1 STRATIFIKACE NÁRODNÍHO JAZYKA	6
1.1 STRUKTURNÍ ÚTVARY	6
1.1.1 Spisovná čeština	6
1.1.2 Hovorová čeština	7
1.1.3 Dialekty a interdialekty	7
1.1.4 Obecná čeština	8
1.2 NESTRUKTURNÍ ÚTVARY	8
2 SOCIOLEKTY	10
2.1 POJETÍ SLANGU	10
2.1.1 Pojetí slangu Lumíra Klimeše	12
2.1.2 Pojetí slangu Jaroslava Hubáčka	13
2.1.2.1 Aspekty slangu	14
2.1.3 Interslangismy	15
2.2 POJETÍ ARGOTU	15
2.3 PROFESNÍ MLUVA	17
3 ZPŮSOBY TVOŘENÍ SLANGOVÝCH POJMENOVÁNÍ	18
3.1 TRANSFORMAČNÍ POSTUPY	18
3.1.1 Odvozování	18
3.1.2 Skládání	19
3.1.3 Zkracování, překrucování a mechanické krácení	19
3.1.4 Univerbizace	20
3.2 TRANSPOZIČNÍ POSTUPY	20
3.2.1 Metaforizace	20
3.2.2 Metonymizace	20
3.2.3 Frazeologismy	20
3.2.4 Přejímání z cizích jazyků	20
4 POPIS PROSTŘEDÍ	22
5 SLOVNĚDRUHOVÉ KRITÉRIUM	24
5.1 SUBSTANTIVA	24
5.2 ADJEKTIVA	24
5.3 VERBA	24
6 SÉMANTICKÉ KRITÉRIUM	26
6.1 NÁZVY OSOB	26
6.2 NÁZVY NÁPOJŮ	26
6.3 NÁZVY JÍDLA	26
6.4 NÁZVY PŘÍSTROJŮ, POMŮCEK A NÁDOBÍ	26
6.5 NÁZVY MÍST	27
6.6 NÁZVY ČINNOSTÍ	27
6.7 OSTATNÍ NEZAŘADITELNÉ NÁZVY	27
7 ONOMAZIOLOGICKÉ KRITÉRIUM	28
7.1 VÝRAZY VZNIKLÉ TRANSFORMAČNÍMI POSTUPY	28
7.1.1 Výrazy vzniklé odvozováním	28
7.1.2 Výrazy vzniklé skládáním	28

7.1.3	Výrazy vzniklé zkracováním, překrucováním a mechanickým krácením	28
7.1.4	Výrazy vzniklé univerbizací	28
7.2	VÝRAZY VZNIKLÉ TRANSPOZIČNÍMI POSTUPY	29
7.2.1	Výrazy vzniklé přejímáním z cizího jazyka	29
7.2.2	Výrazy vzniklé metaforizací	29
7.2.3	Výrazy vzniklé metonymizací	29
7.2.4	Víceslovná pojmenování	30
7.2.5	Výrazy s nejasným původem	30
8	SLOVNÍK SOCIOLEKTU	31
	ZÁVĚR	39
	RESUMÉ	43
	SEZNAM LITERATURY	44
	PŘÍLOHY	I

Úvod

Tématem této bakalářské práce je *Současný sociolekt v oblasti gastronomie*. Toto téma jsem si vybrala proto, že mě zajímá stratifikace českého jazyka a jeho rozmanitost.

Dále přede mnou stálo rozhodnutí, které prostředí budu zkoumat. Chtěla jsem si vybrat prostředí, které důvěrně znám, abych mohla využít výhodu osobní zkušenosti a aby sběr hesel tak pro mě byl jednodušší. Tomuto kritériu vyhovovala právě gastronomie.

V gastronomii se pohybuji 7 let. Začala jsem v tomto prostředí pracovat jako brigádnice již na střední škole. Pracuji v naší rodinné restauraci jako servírka. Důvěrně ale znám i další pracovní pozice jako je provozní restaurace, kuchař nebo pomocná síla v kuchyni. Přesto, že po celou dobu pracuji jen v této jedné restauraci, setkala jsem se během sedmi let s mnoha lidmi, kteří obohatili můj slovník různými slangovými výrazy. Právě díky rozmanitosti pojmenování pro pokrmy, nápoje, nádobí atd. a osobní znalosti tohoto prostředí jsem se rozhodla, že bych sociolekt tohoto prostředí chtěla zkoumat podrobněji v bakalářské práci.

CÍL A METODY PRÁCE

Cílem práce je zjistit, které výrazy používají osoby v oboru gastronomie, získat jazyková data pro zpracování slovníku sociolektu v daném prostředí a následně tento materiál klasifikovat podle vybraných hledisek. Dále je cílem popsat zkoumané prostředí z jazykových aspektů.

Bakalářská práce je rozdělena do dvou částí – teoretické a praktické. V teoretické části se zaměřuji na stratifikaci národního jazyka, následně se podrobněji věnuji nestrukturním útvarům národního jazyka. Je definován pojem sociolekt, slang, argot a profesní mluva. Podrobně jsem se zabývala pojetím slangu u Jaroslava Hubáčka a Lumíra Klimeše. Dále jsou prezentovány způsoby tvoření slangových pojmenování – transformační a transpoziční postupy. Poslední kapitola teoretické části přináší charakteristiku prostředí, v němž se daná mluva užívá.

Praktická část obsahuje analýzu zkoumaného materiálu. Získané lexémy jsou rozděleny nejprve podle jazykového hlediska – slovnědruhové příslušnosti, následuje rozdělení hesel dle sémantického hlediska a poté jsou výrazy klasifikovány do skupin podle vzniku.

Metodami užitými pro sběr dat jsou řízený rozhovor a dotazník. Dotazník vyplnilo 43 respondentů pracujících v gastronomii na různých pracovních pozicích. Řízený rozhovor byl využit ve fázi předvýzkumu, celkem se jej účastnilo 5 respondentů. Osobní kontakt mi umožnil nad sebraným materiálem s respondentem debatovat a motivovat ho k vybavení si většího množství výraziva. Rozhovor vždy vycházel ze struktury dotazníku. Sběr materiálu probíhal od října 2022 do února 2023. Celkem se mi podařilo získat 141 sociolektismů. Jazykový materiál získaný oběma metodami sběru je v praktické části práce zpracován do podoby abecedního slovníku. Získané lexémy jsem nejprve roztřídila podle slovnědruhového hlediska, následně jsem je rozřadila do sémantických skupin. Nakonec jsem se zabývala jejich slootovými nebo neslootovými způsoby vzniku.

Pro ověření, zda jsou lexémy opravdu sociolektismy, byla použita elektronická verze Slovníku spisovného jazyka českého.¹ Při vytváření slovníku jsem všechna heslová slova ověřovala v SSJČ a musela jsem některé lexémy ze sběru vyřadit, protože nepatřily mezi

¹ Slovník spisovného jazyka českého[online]. [cit. 2023-03-01]. Dostupné z: <http://ssjc.ujc.cas.cz/>

sociolektismy. Jednalo se o slova nářeční (*cmunda*, *strouhanec*, *žufánek*), o slova obecně česká (*štěně*, *plzeň*) nebo o termíny (*terina*, *rondon*).

Pro účely výzkumu sociolektu byl vytvořen online dotazník na platformě Formuláře Google. Dotazník je uveden krátkým představením a instrukcemi, jak při vyplňování postupovat. Zahrnuta je stručná definice slangu a příklad, aby respondenti výrazu slang lépe porozuměli.

V dotazníku jsem položila otázky týkající se jazykové situace v prostředí gastronomie, ale také otázky týkající se mimojazykových skutečností. Zajímala jsem se o věk, délku praxe v oboru a pracovní pozici respondentů. Dotazník vyplnilo celkem 43 respondentů. Nejvíce respondentů bylo ve věkové kategorii 19–25 let, 37,3 % (16 osob). 32,5 % respondentů bylo ve věku 26–35 let (14 osob). 16,2 % respondentů zadalo věkovou kategorii 36–45 let (7 osob). Věkové kategorie 46–55 let a 56 a více let byly zastoupeny méně, každá je zastoupena 3 respondenty (dohromady 14 %). Dále mě zajímala délka praxe v oboru. Nejvíce respondentů uvedlo praxi 2–5 let (37,2 %, 16 osob), dále více než 10 let (25,5 %, 11 osob) a třetí nejzastoupenější byla kategorie 6–10 let (23,3 %, 10 osob). Praxi dlouhou 1 rok a méně uvedlo nejméně respondentů (14 %, 6 osob). Poslední otázkou na mimojazykové skutečnosti byla otázka týkající se pracovní pozice respondentů. Dotazník vyplnili číšníci (44,2 %, 19 osob), barmani (11,6 %, 5 osob), kuchaři (37,2 %, 16 osob) a provozní restaurací (7 %, 3 osoby). Tyto poznatky mně umožnily lépe charakterizovat dané prostředí.

Druhá část dotazníku se skládá z otevřených otázek, které korespondují se sémantickými okruhy pojmenování. Cílem dotazníku je, aby si respondent vybavil sociolektismy z daného sémantického okruhu (např. osoby, jídlo, nápoje) a toto pojmenování i s vysvětlením do dotazníku vepsal. Dotazník je součástí příloh.

PRACOVNÍ HYPOTÉZY

Zkoumání sociolektu bude vycházet z následujících hypotéz:

1. Nejpočetněji budou zastoupeny sémantické skupiny jídla a nápojů.
2. Budou převažovat jednoslovná pojmenování nad víceslovnými.
3. Z hlediska slovnědruhového budou převažovat substantiva nad ostatními slovními druhy.

1 STRATIFIKACE NÁRODNÍHO JAZYKA

Čeština jako národní jazyk má různé podoby. Český jazyk stratifikujeme podle několika hledisek, např. podle funkčních stylů, nebo z hlediska regionálního či sociálního; základem tradičního dělení je hierarchicky uspořádaný stratifikační model, který pracuje s termíny strukturní a nestrukturní útvary národního jazyka. Pojmosloví se u různých autorů liší. Jaroslav Hubáček pracuje s pojmy strukturní a nestrukturní útvary národního jazyka. Marie Čechová nebo Jan Chloupek dávají přednost označení útvary a poloútvary národního jazyka.

1.1 STRUKTURNÍ ÚTVARY

Strukturní útvary mají úplnou jazykovou strukturu, pro každou jazykovou rovinu mají vlastní prostředky. Patří sem spisovná čeština, hovorová čeština, dialekty a interdialekty. Spisovný jazyk můžeme použít ve všech jazykových projevech. Charakteristickým znakem prestižních jazykových útvarů je kodifikace v příručkách. Pro hovorovou češtinu jsou typické projevy prostědělovacího funkčního stylu, je regionálně proměnlivá a její slovní zásoba je otevřená nestandardním prvkům z obecné češtiny, dialektů a interdialektů.²

1.1.1 SPISOVNÁ ČEŠTINA

Spisovná čeština je nejryzejším útvarem národního jazyka. Tento útvar je celonárodně uznávaný, oficiální a reprezentativní. Jeho znalost a užívání je předpokládáno ve všech oficiálních komunikacích, na úřadech, ve školách atp. Prostředky spisovné češtiny jsou dále stratifikovány na prostředky knižní, neutrální a hovorové. Útvar spisovné češtiny je rozšířen po celém území České republiky.³

Podstatným rozdílem proti ostatním útvarům jazyka je jazyková norma a její kodifikace. Spisovná čeština má jako jediná jazykovou normu kodifikovanou, tj. zanesenou ve slovnících, gramatikách, pravidlech pravopisu a výslovnosti. Hlavním ústavem pro kodifikaci českého jazyka je Ústav pro jazyk český ČSAV. Za nejdůležitější kodifikační příručky je možno považovat Slovník spisovného jazyka českého, Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost, Výslovnost spisovné češtiny I. a II. nebo Českou mluvnici Aloise Jedličky a Bohuslava Havránka.⁴

² KARLÍK, Petr, Marek NEKULA a Jana PLESKALOVÁ, ed. *Nový encyklopedický slovník češtiny*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2016, s. 1112-1113.

³ ČECHOVÁ, Marie. *Čeština - řeč a jazyk*. 2., přeprac. vyd. Praha: ISV, 2000. Jazykověda (Institut sociálních vztahů), s. 24.

⁴ CHLOUPEK, Jan. *Stylistika češtiny*. Praha: Státní Pedagogické Nakladatelství, 1991, s. 48.

1.1.2 HOVOROVÁ ČEŠTINA

Pojetí hovorové češtiny není jednotné. Starší literatura vymezuje hovorovou češtinu jako samostatný útvar, např. Bělič spisovnou češtinu chápal jako podútvár spisovné češtiny. *Hovorová čeština tak byla chápána jako mezistupeň, přes který pronikají do spisovné češtiny prostředky pocíťované jako ne plně spisovné (např. generálka, trucovat), sloužila i ke zmírnění napětí mezi kodifikovanou spis. normou a běžným územ.*⁵

Dnes se od tohoto pojetí ustupuje a hovorová čeština je chápána jako mluvená varianta spisovné češtiny. Je jedním z krajních pólů spisovné češtiny a tvoří protiklad k prostředkům knižním.

V publikaci *Současná česká stylistika* je užíván termín hovorová vrstva v souvislosti s mluvenými projevy. *V rámci spisovného jazyka se v těchto projevech uplatňují vedle prostředků stylově neutrálních výrazové prostředky hovorové. Výrazové prostředky spisovného jazyka uplatňující se běžné dorozumivací sféře tvoří tzv. hovorovou vrstvu. V rámci kodifikace je příznak hovorovosti konstatován u nejrůznějších tvarů, ale jde o příznak dynamický, dobově se rychle měnící.*⁶

Jan Chloupek definuje hovorovou češtinu jako soubor prostředků, který je součástí útvaru spisovné češtiny. Z hovorové češtiny mizí knižní dublety, naopak je tolerantní k pronikání nespisovných prvků, se kterými se směšuje a integruje spisovná čeština. Hovorová čeština funguje pro většinu uživatelů jako jazyk běžné denní komunikace, která nevyžaduje vysokou míru spisovnosti.⁷

1.1.3 DIALEKTY A INTERDIALEKTY

Dialektem neboli nářečím rozumíme útvar jazyka užívaný v určitém geografickém prostředí. Nářečí nejsou užívána v oficiální komunikaci, své místo mají především v soukromé, nepřipravené komunikaci. V České republice jsou tím patrnější, čím vzdálenější jsme od Prahy. V dnešní době nářečí na území historických Čech ustupují obecné češtině v důsledku ekonomického a sociálního vývoje. Stírají se rozdíly mezi nářečím a utvářejí se spíše interdialekty. To jsou nadnářeční útvary, které vznikly stíráním

⁵ NEBESKÁ, I. *Spisovná čeština*. In: KARLÍK, P., NEKULA, M., PLESKALOVÁ, J. (eds.). [online]. [cit. 2023-02-24]. Dostupné z: https://www.czechency.org/slovník/SPISOVNÁ_ČEŠTINA. (Všechny přímé citace jsou v textu celé práce označeny kurzívou, v praktické části používáme kurzívu v textu k označení sociolektismů.)

⁶ ČECHOVÁ, Marie. *Současná česká stylistika*. Praha: ISV nakladatelství, 2003, s. 169.

⁷ CHLOUPEK, Jan. *Stylistika češtiny*. Praha: Státní Pedagogické Nakladatelství, 1991, s. 50.

rozdílných rysů mezi jednotlivými nářečími. Zanikají krajové a místní rysy, zůstávají rysy společné pro celé skupiny blízkých nářečí. Vývojové tendence směřují ke spisovnému jazyku nebo k obecné češtině.⁸

Stále živá jsou moravská nářečí: hanácké, lašské, moravskoslovenské. V porovnání se situací na Moravě se méně užívají česká nářečí v užším smyslu – středočeské, jihozápadočeské a severovýchodočeské. Dnes se v těchto oblastech hovoří především obecnou češtinou, ale dílčí prvky původních nářečí jsou stále zachovány.⁹

1.1.4 OBECNÁ ČEŠTINA

Obecná čeština je nespisovný strukturní útvar národního jazyka. Je možné na ni nahlížet různými způsoby. Marie Krčmová uvádí dvě možnosti pohledu na obecnou češtinu: *V lingvistickém smyslu je „obecná čeština“ nespisovným útvarem buď interdialektické povahy, tedy stojícím na roveň málo stabilizovaným interdialektům středomoravskému, východomoravskému apod., nebo nespisovným útvarem s širší platností, který stojí v blízkosti spisovného jazyka, na jehož normu má prokazatelný vliv.*¹⁰

Základem pro obecnou češtinu bylo především středočeské nářečí. V dnešní době je již obecná čeština rozšířena po celých Čechách a stává se užívanější i na Moravě a ve Slezsku, proniká zejména do moravských měst. Mezi typické znaky obecné češtiny patří protetické *v* před *o*, *ej* nahrazuje spisovné *y*, koncovka *-ma* v instrumentálu plurálu.¹¹

1.2 NESTRUKTURNÍ ÚTVARY

Nestrukturní útvary jsou specifickou vrstvou slovní zásoby, obohacují slovní zásobu národního jazyka a realizují se na základě strukturních útvarů (v současnosti nejčastěji na bázi obecné češtiny).¹² Patří sem slang, argot a profesní mluva. Souhrnně je můžeme nazvat sociolekty. Jsou to útvary nestrukturní, protože nemají své vlastní hláskové nebo gramatické prostředky, projevují se pouze v rovině lexikální. Gramatické a hláskové prostředky přejímají z ostatních útvarů národního jazyka.

⁸ HUBÁČEK, Jaroslav. *Čeština pro učitele*. Vyd. 4.: Vade Mecum Bohemiae, 2010, s. 31.

⁹ ČECHOVÁ, Marie. *Čeština - řeč a jazyk*. 2., přeprac. vyd. Praha: ISV, 2000. Jazykověda (Institut sociálních vztahů), s. 25.

¹⁰ KRČMOVÁ, Marie. *Stratifikace současné češtiny*. [online]. [cit. 2023-02-24]. Dostupné z: <https://www.phil.muni.cz/linguistica/art/krcmova/krc-012.pdf>.

¹¹ HUBÁČEK, Jaroslav. *Čeština pro učitele*. Vyd. 4.: Vade Mecum Bohemiae, 2010, s. 31-32.

¹² HUBÁČEK, Jaroslav. *Kapitoly o sociolektech a sociolektologii*, s. 13.

Od interdialektů a dialektů se liší především tím, že nejsou vázány na prostředí geografické, nýbrž na prostředí sociální. Jejich lexikum je využíváno soukromě nebo ve skupinách spojených zájmem nebo profesí.¹³

¹³ KARLÍK, Petr, Marek NEKULA a Jana PLESKALOVÁ, ed. *Nový encyklopedický slovník češtiny*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2016, s. 1112-1113.

2 SOCIOLEKTY

Pojem sociolekt neboli sociální dialekt označuje širší skupinu útvarů národního jazyka závislých na sociálním zařazení osob tento útvar užívajících. Sociolekt je tedy jazykem určité sociální nebo profesní skupiny, které slouží jako doplňkový prostředek komunikace. Od národního jazyka se liší slovní zásobou, frazeologií a sémantickými dominantami.¹⁴

V novém encyklopedickém slovníku češtiny lze nalézt následující definici sociolektu: *Svébytná součást národního jazyka, jež má podobu nespisovné nebo hovorové vrstvy speciálních pojmenování (jednoslovných i frazémů), realizované v běžném, nejčastěji polooficiálním nebo neoficiálním jazykovém styku lidí vázaných stejným pracovním prostředím nebo stejnou sférou zájmů a sloužící jednak specifickým potřebám jazykové komunikace, jednak jako prostředek vyjádření příslušnosti k prostředí či k zájmové sféře.*¹⁵ Termín sociolekt je relativně nový. Vhodně nahradil tradiční označení slang tak, aby byl nadřazen pojmům slang, profesní mluva a argot.

Jaroslav Hubáček definuje sociolekty takto: [...] *sociolekty (profesní mluva, slang a argot) jsou pouze specifickými vrstvami slovní zásoby národního jazyka, jež se realizují na mluvnické bázi některého strukturního útvaru národního jazyka, v současnosti nejčastěji obecné češtiny; podílejí se tak na stálém růstu bohatství slovní zásoby našeho národního jazyka.*¹⁶

2.1 POJETÍ SLANGU

Slang je jedním z nestruturních útvarů. Vymezení jeho pojetí se proměňuje v čase. V užším pojetí je slang chápán jako mluva typická pro určitou zájmovou skupinu. V širším pojetí zahrnuje slang mluvu typickou nejen pro zájmové, ale i profesní skupiny. Pro slang jsou typická expresivní pojmenování. Dále je pro slang charakteristická metaforičnost a jazyková hra.

Původ slova slang je možno sledovat až do poloviny 18. století do Anglie, kde pravděpodobně vzniklo z anglického s'language (= něčí jazyk) a označovalo jazyk vulgární.

¹⁴ HUGO, Jan. *Slovník nespisovné češtiny: argot, slangy a obecná mluva od nejstarších dob po současnost: historie a původ slov*. 4. rozšířené vydání. Praha: Maxdorf, 2020, s. 11.

¹⁵ KARLÍK, Petr, Marek NEKULA a Jana PLESKALOVÁ, ed. *Nový encyklopedický slovník češtiny*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2016, s. 1724.

¹⁶ HUBÁČEK, Jaroslav. *Kapitoly o sociolektech a sociolektologii*, s. 13.

Lingvisté spatřovali možný původ slova slang také v cikánštině (M. M. Makovskij) nebo v norštině (E. Partridge).¹⁷

Definice slangu je nejednotná a u různých autorů se v jistých aspektech liší. U autorů zabývajících se slangem se setkáváme s užším a širším pojetím slangu. Za širší pojetí slangu je považována definice, ve které jsou za uživatele slangu pokládáni příslušníci určité zájmové skupiny a zároveň i lidé vykonávající stejné povolání. Takovou definici můžeme najít u Lumíra Klimeše, Přemysla Hausera nebo v raných pracích Jaroslava Hubáčka. Naopak užším pojetím slangu rozumíme definice takové, které za slang považují pouze mluvu příslušníků zájmových skupin. Takto pojetí slangu zužuje Vladimír Šmilauer.¹⁸ Stanovit přesnou hranici mezi slangem zájmovým a profesionálním není jednoduché. Pro mnohé osoby je jejich zájem zároveň profesí a naopak, zároveň lze očekávat, že zájmová činnost předpokládá určitý stupeň profesionality a činnost profesionální předpokládá zájem. Hranice mezi profesionální a zájmovou činností se tedy stírají.¹⁹

Definice slangu Jaroslava Hubáčka: *Slangové názvy chápeme tradičně jako více či méně nespisovná pojmenování užívaná členy určitého pracovního nebo zájmového společenství vedle příslušných odborných názvů v běžném, převážně ústním jazykovém styku.*²⁰

Podobně definuje slang i Přemysl Hauser, který o slang pojednává takto: *Nespisovná slovní zásoba spjatá se sociálním prostředím, a to pracovním nebo zájmovým, se nazývá slang. Slangová pojmenování jsou omezena zpravidla na mluvené projevy příslušníků určitého povolání nebo pracovní skupiny a váží se tematicky na toto prostředí.*²¹

U Vladimíra Šmilauera nacházíme užší pojetí slangu a oddělení skupin výrazů slangových, profesionálních a argotických. *Kdežto nářečí i obecná čeština mají vedle zvláštností slovníkových i zvláštnosti tvarové, hláskové a skladební, odlišují se jiné útvary nespisovného jazyka jen stránkou slovníkovou, jinak používajíce obecné češtiny. Jsou to: profesionální mluva u lidí spojených stejnou prací (horníků), slangy (se silným citovým*

¹⁷ HUBÁČEK, Jaroslav. *Malý slovník českých slangů*. Ostrava: Profil, 1988, s.6.

¹⁸ KLIMEŠ, Lumír. *Komentovaný přehled výzkumu slangu v Československu, v České republice a ve Slovenské republice v letech 1920-1996*. Plzeň: Západočeská univerzita, 1997, s. 6.

¹⁹ HUBÁČEK, Jaroslav. *Kapitoly o sociolektech a sociolektologii*, s. 18.

²⁰ HUBÁČEK, Jaroslav. K onomaziologickým postupům ve slovní zásobě slangů. In: *Sborník přednášek z II. konference o slang a argotu v Plzni 23. - 26. září 1980* Plzeň: Pedagogická fakulta, 1982., s. 36.

²¹ HAUSER, Přemysl. *Nauka o slovní zásobě*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1980, s. 23.

*zabarvením) v zájmových skupinách (u studentů, vojáků, sportovců), argot u vrstev společensky izolovaných (zlodějů, tuláků, falešných hráčů).*²²

Za významný milník ve výzkumu českého slangu je možné považovat vydání statě Argot a slangy (1934) Františka Oberpfalera. Ve své studii předkládá podrobný rozbor více než 2000 výrazů reprezentujících české slangy a argoty. Známým současným autorem zabývajícím se slangem byl Jaroslav Hubáček. Významně obohatil nejen výzkum slangu, ale sociolektů obecně.

Významnými současnými centry zabývajícími se výzkumem slangu v České republice jsou Filosofická fakulta Ostravské univerzity, Pedagogická fakulta Západočeské univerzity v Plzni a Pedagogická fakulta Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích.

Slang se vyznačuje potřebou vyjádření osobitosti, citového vztahu k danému prostředí a jeho výjimečnosti. Je pro něj typická jazyková hravost, humor a neustálá jazyková aktualizace, která je motivována právě potřebou vyjádřit citový vztah k vyjadřované skutečnosti. Je jazykovým útvarem velice progresivním, protože slovní zásoba slangů se neustále rozrůstá a obohacuje slovní zásobu národního jazyka.²³

2.1.1 POJETÍ SLANGU LUMÍRA KLIMEŠE

Lumír Klimeš podává ve své době nejucelenější popis a rozčlenění slangu. Za podmínky slangové komunikace Klimeš považuje podobný způsob práce, blízké zájmy nebo oba tyto faktory dohromady. Jako souborné pojmenování užívá pojmu „sociální mluva“, kterou dále dělí na slang a argot. Samotný slang dále dělí na slang profesionální a skupinový a definuje ho jako *nespisovný jazykový útvar funkčně spjatý s prací nebo zájmy určité skupiny společensky hodnocené kladně nebo neutrálně, pro jehož slovní zásobu jsou charakteristické nespisovné profesionální nebo zájmové lexikální jednotky a pro syntax stejná nebo zvýšená frekvence některých syntaktických jevů běžných ve spisovné i v nespisovné češtině, zejména elipsy a jednočlenné věty.*²⁴ V profesionálním slangy se emocionalita projevuje menší měrou než ve slangy skupinovém.

Lumír Klimeš uvádí rozdíly, které hovoří pro rozlišování pojmu zájmový slang a profesní mluva. V první řadě zmiňuje rozdíl v proměnlivosti slovní zásoby – zatímco

²² ŠMILAUER, Vladimír. *Nauka o českém jazyku*. 5. vyd. Praha: SPN, 1980, s. 22.

²³ HUBÁČEK, Jaroslav. *Kapitoly o sociolektech a sociolektologii*, s. 14.

²⁴ HUBÁČEK, Jaroslav. *O českých slanzích*. Ostrava: Profil, 1979, s. 15-16.

slovní zásoba slangu profesionálního zůstává statická, slovní zásoba slangů zájmových je velice proměnlivá. Rozdíl vidí Klimeš také v synonymnosti – profesionální slang se od zájmového slangu odlišuje malou synonymností, což souvisí se snahou o jednoznačnost v profesionálním slangu. Slang zájmový se také vyznačuje větší expresivitou a hravostí než slang profesionální. Klimeš upozorňuje na neurčitost hranice mezi činnostmi zájmovými a profesionálními, což má vliv na neurčitost vymezení mezi zájmovým a profesionálním slangem.²⁵

2.1.2 POJETÍ SLANGU JAROSLAVA HUBÁČKA

Podle Hubáčka je slang nespisovný útvar národního jazyka užívaný v neoficiální nebo polooficiální komunikaci mezi příslušníky povolání nebo zájmového okruhu. Je předmětem zkoumání jazykové disciplíny s názvem sociální dialektologie, která se snaží o vytvoření definice slangu, popsání jeho znaků a zachycení slovní zásoby jednotlivých slangů. Za kritéria třídění slangů považuje povahu slangového prostředí, míru nespisovnosti, stáří výrazů, expresivitu a formu.²⁶

Hubáček ve svém pojetí zdůrazňuje význam povahy prostředí, ve kterém je slang formován. Slang vnímá nejen jako prostředek komunikace, ale i jako vyjádření příslušnosti k pracovnímu nebo zájmovému prostředí. Rozdíl mezi pracovním a zájmovým prostředím spatřuje Hubáček v motivaci tvorby slangových pojmenování. Zatímco v pracovním prostředí je tvorba slangových pojmenování motivována zejména snahou o úspornost a jednoznačnost vyjadřování, v prostředí zájmovém je motivací jazyková hra a potřeba osobitého, citového vyjádření k oblasti zájmu. Tyto motivace se však mohou prolínat kvůli stírání rozdílů mezi čistě pracovními a čistě zájmovými činnostmi.²⁷

Slangová pojmenování mohou disponovat různou mírou nespisovnosti. Některé mohou stát na hranici spisovnosti s tendencí přejít k oficiální terminologii, jiné jsou naopak silně nespisovné, velice expresivní až vulgární. Kritérium stáří lze pozorovat zejména v odvětvích s dlouholetou tradicí, kde můžeme najít archaická pojmenování skutečností pomalu zanikajících. Nalézáme ale také neologismy, které souvisí s rozvojem daných oborů. Dalším kritériem je expresivita. Mohou se objevovat názvy neexpresivní i expresivní, obsahující jak

²⁵ KLIMEŠ, Lumír. *Komentovaný přehled výzkumu slangu v Československu, v České republice a ve Slovenské republice v letech 1920-1996*. Plzeň: Západočeská univerzita, 1997, s. 7.

²⁶ HUBÁČEK, Jaroslav. *Malý slovník českých slangů*. Ostrava: Profil, 1988, s. 6.

²⁷ HUBÁČEK, Jaroslav. *Výběrový slovník českých slangů*. Ostrava: Ostravská univerzita, Filozofická fakulta, 2003, s. 4.

složku nociónální, tak emocionální, která je prostředkem vyjádření citového vztahu. U kritéria formy Hubáček uvádí, že jsou slangové názvy převážně jednoslovné, víceslovné jen omezeně.²⁸

Dále Hubáček podrobně zkoumá způsoby tvoření slangových názvů. Utvářejí se stejnými pojmenovávacími postupy jako ostatní slovní zásoba. Nejčastěji jsou realizovány jako podstatná jména a slovesa, méně často jako přídavná jména a příslovce. Uplatňují se postupy transformační (odvozování, skládání, zkracování), transpoziční (metafora, metonymie), přejímání z cizích jazyků, tvoření sdružených pojmenování a frazeologismů.²⁹

2.1.2.1 ASPEKTY SLANGU

Slang se vyznačuje charakteristickými vlastnostmi, které popsal Jaroslav Hubáček. Rozděluje aspekty slangu na jazykové a mimojazykové. Při utváření slangu fungují všechny aspekty současně.

Jazykovými aspekty slangu jsou nespisovnost, komunikativní funkčnost, systémovost, snaha o pojmovou diferenciaci, stav, propracovanost, přístupnost a stupeň praktického užívání odborného názvosloví, snaha o vyjádření expresivity a snaha vyhovět specifické povaze mluvených jazykových projevů.

Prvním znakem je nespisovnost. Slangová pojmenování jsou vnímána jako nespisovné protiklady k názvům oficiálním, často odborným termínům. Další vlastností je komunikativní funkčnost. Ta spočívá ve schopnosti vyhovět aktuálním požadavkům jazykového vyjádření. Vyjádření má být stručné, rychlé, výstižné a jednoznačné. Následuje hledisko systémovosti. U slangů není toto hledisko tak výrazné jako u strukturních útvarů, nicméně i ve slangu se dají vysledovat určité systémy, které jsou tvořeny lexikálními jednotkami. Jako systémové se např. jeví názvy jednoslovné. Za systémovost lze též pokládat fakt, že se slangově označují nejdůležitější jevy daného prostředí. Snaha o pojmovou diferenciaci znamená, že příslušníci daného prostředí v oficiálních názvech nenacházeli potřebné významové rozlišení, a tak vytvořili slangová pojmenování nesoucí jemnější významové nuance. Dalším jazykovým aspektem je stav, propracovanost přístupnost a stupeň praktického užívání odborného názvosloví. Odborná terminologie v některých zájmových nebo pracovních prostředích byla považována za nedostatečnou, což

²⁸ HUBÁČEK, Jaroslav. *Malý slovník českých slangů*. Ostrava: Profil, 1988, s. 12-13.

²⁹ HUBÁČEK, Jaroslav. *Výběrový slovník českých slangů*. Ostrava: Ostravská univerzita, Filozofická fakulta, 2003, s. 4.

vyústilo v potřebu utváření slangových pojmenování pro nepojmenované skutečnosti spojené se zájmem nebo s profesí. Dále je jazykovým aspektem expresivita. Mohou se vyskytovat jak výrazy pouze se složkou nociónální (nejčastěji profesionalismy), tak i výrazy vyjadřující určité citové zaujetí, humor a hru. Posledním jazykovým aspektem slangu je snaha vyhovět specifické povaze mluvených jazykových projevů, čímž rozumíme například úpravu obtížně vyslovitelných skupin hlásek.³⁰

K mimojazykovým aspektům slangu patří stupeň uzavřenosti prostředí, jeho stáří, tradice a rychlost rozvoje, věkové a sociální složení prostředí, psychické faktory. Stupeň uzavřenosti prostředí znamená míru dostupnosti prostředí pro veřejnost, pro nové členy. U uzavřených skupin bývá slangový slovník stálejší. Naopak v otevřených skupinách, kde se členové proměňují, je frekvence vzniku slangových pojmenování vyšší. Míra rozvoje slangové slovní zásoby též závisí na rychlosti rozvoje prostředí. Rychlý rozvoj vyžaduje nová pojmenování pro nové skutečnosti, naopak některá tradiční pojmenování mohou být odsunuta na periferii. Důležité je též složení příslušníků oblasti, jejich věkové rozvrstvení a sociální příslušnost. V mladých kolektivech je patrný sklon k neotřelým vyjádřením, k jazykové hře a humoru. Snahu příslušníků vyjádřit jedinečnost prostředí zahrnují psychické faktory. Příslušníci se snaží demonstrovat výlučnost prostředí, svou příslušnost k němu, případně se noví příslušníci snaží zařadit do nového prostředí pomocí užívání slangových výrazů pro toto prostředí typických.³¹

2.1.3 INTERSLANGISMY

Termínem interslangismus se rozumí názvy se stejnými vlastnostmi jako názvy slangové, avšak jejich specifikem je jejich přesah. Interslangové výrazy nejsou typické jen pro jedno konkrétní prostředí. Interslangismy přesahují rámec jedné pracovní nebo zájmové oblasti.³²

2.2 POJETÍ ARGOTU

Zatímco definice slangu je u lingvistů nejednoznačná ve smyslu dělení na slang zájmový a slang profesní, na definici argotu se jazykovědci shodují. Téměř všichni autoři vydělují argot jako zvláštní nespisovný útvar českého jazyka s jinotajnou funkcí a společensky negativním zabarvením užívaný osobami stojícími na okraji společnosti.

³⁰ HUBÁČEK, Jaroslav. *Kapitoly o sociolektech a sociolektologii*, s. 20-24.

³¹ Tamtéž, s. 24-25.

³² Tamtéž, s. 19.

Argot je tedy nestrukturním útvarem národního jazyka typickým pro skupiny společensky izolované (např. narkomani, prostitutky, vězni, zloději atd.). Pro argoty je typická mluvená forma a snaha zašifrovat pravý význam sdělení. Skutečný význam nemá být pochopitelný pro nezasvěcené posluchače. Mnohé výrazy dříve typické pro argot dnes pronikají do obecné češtiny.³³

Alena Jaklová ve své stati „Budeme argot nově definovat?“ podává ucelený přehled vývoje zkoumání argotu. Upozorňuje na nejednotnost v užívání termínů hantýrka, žargon a argot. Zároveň ale zmiňuje, že na tradičním vymezení a funkci argotu se autoři shodují. Dále se zabývá posunutím významu společenské funkce argotu. Zatímco na počátku 19. století autoři stavěli do popředí funkci utajení významu před širokou veřejností, v moderním pojetí argotu se od zdůraznění této společenské funkce ustupuje. Argot je mluvou sociálně podmíněnou, a proto závisí na politických a sociálních změnách ve společnosti. Takových změn se v posledních desetiletích událo mnoho a Jaklová se proto domnívá, že je nutné argot nově definovat a nabízí k tomu dvě možná řešení. Prvním řešením je *termínem argot označovat pouze argoty historické, jejichž popis odpovídá definici argotu ze začátku století, pro ostatní mluvy užívat označení slang; ten pak přesněji vymezit a snad i diferencovat (studentský slang X vězeňský slang)*.³⁴

Jako druhou možnost uvádí *termín argot ponechat i pro označení některých mluv současných, nově však definovat sociální skupiny, jež jsou nositeli/uživateli argotu. V souvislosti s tím je nutno zodpovědět i otázku, zda je i dnes tajnost mluvy a ochrana před společností distinktivním rysem argotu*.³⁵

Miloslav Vondráček ve své definici argotu vyzdvihuje jeho kryptickou funkci, utajení sdělení: [...] *synchronně se argot jeví spíše jako funkční subsystém jazyka: jako soubor jazykových prostředků, jehož základní funkcí je – v tomto případě – skrýt před nežádoucím adresátem smysl sdělení v oblasti společensky škodlivé (protože, jak jsem*

³³ ČECHOVÁ, Marie. *Čeština - řeč a jazyk*. 2., přeprac. vyd. Praha: ISV, 2000. Jazykověda (Institut sociálních vztahů), s. 26-27.

³⁴ JAKLOVÁ, Alena. *Budeme argot nově definovat?* Slovo a slovesnost. 1999, roč. 60, č. 4. [online]. [cit. 2023-03-01]. Dostupné z: <http://sas.ujc.cas.cz/archiv.php?art=3859>.

³⁵ Tamtéž.

dokumentoval při jiné příležitosti, kryptická funkce je přítomna i v komunikaci osob s cíli společensky akceptovanými – lékaři, pracovníků burzy, sportovních trenérů apod.).³⁶

2.3 PROFESNÍ MLUVA

Profesní mluva je vázána k určitému pracovnímu prostředí. Ke komunikaci ji užívají pracovníci daného oboru. Silně se uplatňuje snaha o úspornost vyjádření realizovaná univerbizací, dochází ke zkracování a zhušťování výrazů často užívaných v daném povolání. Profesionalismy mají charakter nespisovných odborných termínů a nebývají expresivní.

Profesní mluva se vyvíjí z důvodu potřeby zjednodušení odborných názvů, nebo nutnosti pojmenovat věc, pro kterou neexistuje adekvátní termín. Vyznačuje se snahou o rychlé a jednoznačné sdělení. V porovnání se slovníkem zájmových slangů je lexikon profesní mluvy stabilnější a má málo synonym.³⁷

³⁶ VONDRÁČEK, Miloslav. *Kryptické prostředky ve vnitřní komunikaci – k jednomu z funkčních limitů argotu* (v tisku).

³⁷ HUGO, Jan. *Slovník nespisovné češtiny: argot, slangy a obecná mluva od nejstarších dob po současnost: historie a původ slov*. 4. rozšířené vydání. Praha: Maxdorf, 2020, s. 12.

3 ZPŮSOBY TVOŘENÍ SLANGOVÝCH POJMENOVÁNÍ

Způsoby tvoření slangových pojmenování jsou totožné jako u ostatních vrstev národního jazyka. K obohacování lexikální zásoby slangů dochází postupy transformačními a transpozičními.

3.1 TRANSFORMAČNÍ POSTUPY

Pomocí transformačních postupů dochází k rozšiřování slovní zásoby. Mezi transformační postupy patří odvozování, skládání, zkracování, mechanické krácení, překrucování a univerbizace.³⁸

3.1.1 ODVOZOVÁNÍ

Odvozování neboli derivace je velmi frekventovaným způsobem tvoření slangových pojmenování, při kterém dochází k odvození nového slova od slova existujícího pomocí slovtvorných formantů. Při utváření slangových pojmenování je nejčastěji uplatňováno odvozování příponové. Nejfrekventovanějšími příponami jsou -ka, -ák, -ař/-ář.

Podstatná jména utvořená odvozováním je možno rozdělit do následujících významových skupin:

Názvy osob

- názvy činitelské – nepříliš početné, utvořeny zejména příponami -ák, dále -l, -oun, -ař, -č a další,
- názvy konatelské – tvořeny od jmenných základů, utvořeny zejména příponami -ař, -ář, -ák,
- názvy přechýlené – tvořeny především příponou -ka, méně frekventované jsou přípony -ajzna, -(n)ice.

Názvy prostředků – velmi početná skupina tvořena především deverbativy (přípony -ák, -ka, -čka) a denominativy (-ák, -ka, -ovka).

Názvy nositelů vlastnosti – velice početná skupina tvořená ze jmenných základů, uplatňují se přípony -ák, -ka, -ovka.

³⁸ HUBÁČEK, Jaroslav. *Malý slovník českých slangů*. Ostrava: Profil, 1988, s. 14.

Názvy místní – mohou být utvořeny od základů jmenných i slovesných (méně často) příponami -ka, -ovka, -na, -árna, -ovna, -ák, -iště.

Názvy dějů – podstatná jména slovesná utvořená příponami -ní, -tí.

Názvy zdrobnělé – vyjadřují expresivitu, utvořeny příponami -ek, -ík, -(ič)ka, -íčko.

Slangová slovesa tvoří menší skupinu pojmenování než podstatná jména. Nejčastějšími příponami jsou -ova- (pro slovesa s významem „vytvářet to, co znamená původní podstatné jméno“ a „užívat věci jako nástroje“) a -i- (pro slovesa s významem „dělat něco“ ve smyslu předlohového jména). Předponami obvykle obměňujeme význam slovesa základového, od-, pro-, pře-, roz-.³⁹

3.1.2 SKLÁDÁNÍ

Skládání neboli kompozice je způsob tvoření slov, kdy dvě významová slova spojíme v jedno.⁴⁰ Uplatňuje se zejména u víceslovných pojmenování, principem je snaha o univerbizaci. V češtině jsou nečastější kompozita utvořená ze dvou slov, ale mohou se vyskytovat i kompozita utvořená z více slov. Často se můžeme setkat s tzv. hybridními složeninami, složenými z kombinace cizího a domácího slova. Složeniny můžeme rozdělit na vlastní (nedají se rozložit na jednotlivá slova bez změny tvaru) a nevlastní (dají se bez změny podoby rozložit na jednotlivá slova).

3.1.3 ZKRACOVÁNÍ, PŘEKRUCOVÁNÍ A MECHANICKÉ KRÁCENÍ

Zkracováním mohou vznikat dva druhy slangových pojmenování, a to slova zkratková (z počátečních hlásek nebo slabik víceslovného pojmenování) a iniciálové zkratky (z počátečních písmen víceslovného pojmenování). Vznikají především jako snaha o úspornost výrazu. Též se můžeme setkat s mechanickým krácením slov, jehož předmětem je snaha o kratší a jednodušší vyjádření. Snahu o jazykovou hru nebo o zvukové zvýraznění reprezentuje tvoření slangových pojmenování překrucováním.⁴¹

³⁹ HUBÁČEK, Jaroslav. *Malý slovník českých slangů*. Ostrava: Profil, 1988, s. 14-16.

⁴⁰ ŠTÍCHA, František. *Akademická gramatika spisovné češtiny*. Praha: Academia, 2013, s. 91.

⁴¹ HUBÁČEK, Jaroslav. *Malý slovník českých slangů*. Ostrava: Profil, 1988, s. 16-17.

3.1.4 UNIVERBIZACE

Univerbizace je proces utváření jednoslovných lexémů z již existujících lexémů víceslovných. Při tvoření sociolektismů je velice produktivní, protože naplňuje požadavek úsporného a rychlého vyjadřování.

3.2 TRANSPOZIČNÍ POSTUPY

Transpoziční postupy využívají již existujících pojmenování k pojmenování nové skutečnosti. Mezi transpoziční postupy patří sémantické tvoření slov (metaforizace a metonymizace), tvoření víceslovných pojmenování (frazologizace) a přejímání.

3.2.1 METAFORIZACE

Podstatou metaforizace je přenesení pojmenování na základě vnější podobnosti. Uživatel jazyka cítí potřebu pojmenovat novou skutečnost a zároveň si uvědomuje podobnost této skutečnosti s jinou na základě tvaru, barvy atp. U těchto pojmenování dochází k významovému posunu a k posunu v expresivitě.⁴²

3.2.2 METONYMIZACE

Metonymizací rozumíme přenášení pojmenování na základě vnitřních souvislostí. Nacházíme spojitost mezi denotáty dvou lexémů. Nejpočetněji jsou zastoupeny názvy vytvořené z víceslovných pojmenování, jsou realizací univerbizace.

3.2.3 FRAZEOLISMY

Frazelogismy jsou pojmenování tvořená sdružením více slov, která mají dohromady celistvý ustálený význam. Početně je to nepříliš zastoupená skupina slangových názvů, jelikož v současné době panuje spíše tendence univerbizace. Setkat se můžeme především s frazeologismy se slovesným základem, jejichž úkolem je napomáhat k výstižnějšímu a aktuálnějšímu specifikování dané činnosti.⁴³

3.2.4 PŘEJÍMÁNÍ Z CIZÍCH JAZYKŮ

Poměrně produktivní způsob tvoření slangových názvů je přejímání slov z cizích jazyků. Motivací přejímání cizích slov může být nedostatečně propracovaná domácí terminologie, snaha o zachování pojmů specifických pro dané prostředí, snaha o zjednodušení domácího víceslovného názvu, snaha o expresivitu. Přejímané výrazy jsou různě upravovány a přizpůsobovány domácímu jazyku v pravopisné a výslovnostní normě.

⁴² HUBÁČEK, Jaroslav. *Malý slovník českých slangů*. Ostrava: Profil, 1988, s. 17-18.

⁴³ Tamtéž, s. 18-19.

Nejčastěji se v češtině setkáme se slovy přejatými z angličtiny, němčiny, případně z ruštiny.⁴⁴

Některé lexémy mohou být přejaty jako doslovné překlady z cizího jazyka, nazývají se kalky. Mohou vznikat, pokud neporušují slovtvorné postupy češtiny. *Kalky jsou slova utvořená z domácích prvků, ale přesně podle cizí předlohy.*⁴⁵

⁴⁴ HUBÁČEK, Jaroslav. *Malý slovník českých slangů*. Ostrava: Profil, 1988, s. 19-20.

⁴⁵ ŠMILAUER, Vladimír. *Nauka o českém jazyku*. 5. vyd. Praha: SPN, 1980, s. 125.

4 POPIS PROSTŘEDÍ

Prostředí je podle Hubáčka základním faktorem ovlivňujícím tvorbu sociolektu. Prostředí lze dělit na zájmové a profesní. Tato práce se zaměřuje na gastronomii z hlediska mluvy lidí, kteří v tomto oboru pracují. Zařadili bychom ji proto do profesního prostředí.

Gastronomické služby zahrnují výrobu pokrmů, jejich servis a prodej. Kromě správné kuchařské přípravy znamená gastronomie též umění výrobek ve vhodném prostředí správně nabídnout, naservírovat a zkombinovat pokrm s nápojem pro vytvoření harmonie.⁴⁶

Gastronomie je prezentována ve stravovacích zařízeních veřejných nebo účelových. Veřejná gastronomická zařízení jsou restaurace. Klientela v restauraci není předem známa, nabízený sortiment je široký a zákazník hradí plnou cenu služby.⁴⁷ Účelová zařízení zajišťují hromadné stravování velkým skupinám osob, které patří ke stejné organizaci. Je to stravování ve školních nebo závodních jídelnách. Klientela účelového zařízení je předem známa, sortiment je užší a na platbě ceny se mimo strávnicka podílí i další subjekt (např. zaměstnavatel nebo škola).⁴⁸

Restaurace je *podnik veřejného stravování*.⁴⁹ Uživatelé sociolektu jsou lidé, kteří v oboru gastronomie pracují. Tato bakalářská práce je zaměřena především na kuchaře, barmany a číšníky. Kuchař je *ten, kdo připravuje pokrmy*.⁵⁰ Práci kuchaře je výroba jídel podle objednávek hostů. Kuchař při výrobě pokrmů zodpovídá za dodržování receptur a technologických postupů.⁵¹ Číšník je *ten, kdo obsluhuje hosty v restauraci*.⁵² Náplní práce číšníka je starání se o hosty, přijímání objednávek, doporučení pokrmů nebo nápojů. Číšník provádí servis objednaných pokrmů a nápojů za dodržování pravidel servírování a etikety. Číšník musí umět objednavku profesionálně naservírovat a také musí disponovat komunikačními dovednostmi. Musí se umět k hostům chovat pozorně, zdvořile a s pokorou. Číšník je často jediným zaměstnancem podniku, se kterým přichází zákazník do styku, měl by proto dbát na odborné a společenské zásady, aby pro zákazníka připravil příjemné

⁴⁶ BUREŠOVÁ, Pavla. *Vybrané kapitoly z hotelnictví a gastronomie*. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 38-39.

⁴⁷ MLEJNKOVÁ, Lena. *Stravovací služby*. Praha: Idea servis, 2016, s. 24.

⁴⁸ Tamtéž, s. 30.

⁴⁹ KRAUS, Jirí. *Nový akademický slovník cizích slov A-Ž*. Praha: Academia, 2007, s. 696.

⁵⁰ FILIPEC, Josef, et al. *Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost: s Dodatkem Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy České republiky*. Vyd. 5. Praha: Academia, 2016, s. 154.

⁵¹ BUREŠOVÁ, Pavla. *Vybrané kapitoly z hotelnictví a gastronomie*. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 62.

⁵² FILIPEC, Josef, et al. *Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost: s Dodatkem Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy České republiky*. Vyd. 5. Praha: Academia, 2016, s. 50.

prostředí a zákazník měl chuť se do podniku vracet. Číšník by měl být oblečen v bílé košili s dlouhým rukávem, černých kalhotách a mít obuty černé polobotky. Oblečení číšníka by mělo být vždy čisté a v pořádku. S povoláním číšníka souvisí barman, který též obsluhuje hosty, ale orientuje se především na přípravu a servis míchaných nápojů.⁵³

Nabídka pokrmů a nápojů je zaznamenána v jídelním a nápojovém lístku a je přizpůsobena typu podniku a klientely. Existují různé druhy jídelních lístků např. denní, stálý, dětský, kavárenský, barový, hotelový apod. Řazení sortimentu v jídelním lístku i nápojovém lístku se řídí gastronomickými pravidly.⁵⁴

V České republice existují společnosti zaštiťující činnost v odvětví gastronomie. Jsou to např. *Český gastronomický institut*, *Asociace hotelů a restaurací České republiky*, *Asociace kuchařů a cukrářů České republiky* nebo *Česká barmanská asociace*.

Dle Hubáčkových aspektů slangu je gastronomické prostředí z hlediska mimojazykového prostředím otevřeným. Do prostředí každý den přicházejí zákazníci, kteří v gastronomii nepracují, ale mohou přebírat některá slangová pojmenování. Restaurace často nabízejí brigády pro mladé lidi a studenty, to též koresponduje s otevřeností prostředí, protože často přicházejí noví lidé s různými zkušenostmi z různých oborů. Gastronomie je oborem s dlouhou historií a neustále prochází vývojem. Rozvoj gastronomie je relativně rychlý a dynamický díky pronikání vlivů ze zahraničí. Věkové složení pracovníků v gastronomii je různorodé, od mladých středoškolských studentů po starší zaměstnance. Zejména u zaměstnanců s dlouholetou praxí lze pozorovat snahu o jazykové vyjádření výlučnosti, výjimečnosti a citového vztahu k prostředí, což patří mezi psychické faktory.

⁵³ BUREŠOVÁ, Pavla a Blanka ZIMÁKOVÁ. *Gastronomické služby - servis*. Vydání třetí. Praha: Vysoká škola hotelová v Praze 8, 2016, s. 62-69.

⁵⁴ Tamtéž, s. 44-48.

5 SLOVNĚDRUHOVÉ KRITÉRIUM

Sociolekty jsou realizovány z pohledu slovnědruhového nejčastěji jako substantiva, méně často jako verba a adjektiva. Ve slovníku sociolektu jsou jednoslovné lexémy k těmto třem slovním druhům rozřazeny. Je zastoupen každý z těchto tří slovních druhů, adjektiva a verba jsou však zastoupena výrazně méně než substantiva. Celkem jsem získala 132 jednoslovných lexémů. Substantiva tvoří 94,7 % slovníku, verba pak 3,8 % a adjektiva pouhých 1,5 %.

5.1 SUBSTANTIVA

Substantiva jsou nejpočetněji zastoupeným slovním druhem ve slovníku sociolektu. Celkem bylo získáno 125 substantiv. Při jejich tvoření se uplatňují slovotvorné i neslovotvorné způsoby vzniku. Slovotvorně byla utvořena např. substantiva *bujónka*, *gambáč*, *hranle*, *přílohář*, *chlad'ák*. Neslovotvornými způsoby jsou utvořena např. substantiva *čizo*, *flétna*, *pingl*, *bagr*, *nalévátko*.

V sémantických skupinách se substantiva uplatňují jako názvy osob (*ficka*, *gastrobarbar*, *masnota*), názvy nástrojů a pomůcek (*abšac*, *bajlák*, *flek*), názvy pokrmů (*dvouručák*, *holand'ák*, *panna*), názvy nápojů (*alžír*, *beton*, *cháčko*), názvy míst (*chlad'ák*, *plac*) i názvy činností (*hárek*, *kouřovka*, *záda*).

Objevují se podstatná jména pomnožná (*hrany*, *karbice*, *sedláky*, *smažky*, *š'ouchačky*). Zajímavý je také výskyt substantivizovaných adjektiv (*kouřová*, *pomocná*, *zrzavé*). Přídavná jména, původně tvořící kombinaci s podstatným jménem, se během užívání nominalizovala a posunula se k podstatným jménům.

5.2 ADJEKTIVA

Adjektiva jsou nejméně zastoupeným slovním druhem. Ve slovníku sociolektu jsou zastoupena pouze dvěma lexémy (*jepe*, *nepe*). Oba lexémy patří do sémantické skupiny názvů nápojů. Oba jsou též utvářena slovotvorně, *nepe* je utvořeno zkracováním a *jepe* je utvořeno univerbizací.

5.3 VERBA

Verba jsou ve slovníku sociolektu zastoupena výrazně méně než substantiva, ale vyskytuje se jich více než adjektiv. Celkově se ve slovníku vyskytuje 5 sloves (*debarasovat*, *kroužkovat*, *picnout se*, *stáhnout*, *zasklenit*). Slovotvorně jsou

utvářena slovesa *kroužkovat* a *zasklenit*, neslovotvorně jsou utvořena *debarasovat*, *picnout se* a *stáhnout*.

6 SÉMANTICKÉ KRITÉRIUM

Sebrané lexémy jsem rozřadila do 7 sémantických skupin – názvy osob, názvy nápojů, názvy jídla, názvy přístrojů, pomůcek a nádobí, názvy míst, názvy činností a ostatní nezařaditelné názvy.

6.1 NÁZVY OSOB

Celkem se mi podařilo získat 14 pojmenování osob. Ve slovníku sociolektu se vyskytují pojmenování pro zaměstnance (*ficka, mastnota, myčka, nalévátko, nosítko, pingl, pomocná, provozák*) a pro hosty pohostinských zařízení (*gastrobarbar, vegoš*).

6.2 NÁZVY NÁPOJŮ

Této sémantické skupině odpovídá nejvíce lexémů, celkem je jich 48. Podávání nápojů a pokrmů je hlavním úkolem gastronomických služeb, proto jsem očekávala, že právě sémantické skupiny nápojů a pokrmů budou zastoupeny nejvyšším počtem lexémů. Objevují se pojmenování různých druhů piva (*gambáč, ráďa, plznička, špina aj.*) a vína (*cháčko, müllerka, rulanda, rýňák aj.*). Také názvy druhů káv jsou v gastronomii označovány různými sociolektismy (*alžír, kapučo, ledovka, vídeň aj.*). Podařilo se mi získat velké množství pojmenování míchaných nápojů (*aperol, bavorák, beton, čert, houba, kubíčko, mozek, semafor aj.*). Do sémantické skupiny nápojů zařazuji i lexém *čepice*, uvědomuji si relativitu zařazení tohoto pojmu, protože se jedná o část nápoje.

6.3 NÁZVY JÍDLA

Skupina názvů jídla je třetí nejrozsáhlejší sémantická skupina. Je zastoupena 29 lexémy (*brsal, čiči, holand'ák, kečice aj.*). V oboru gastronomie je patrný vliv zahraničních trendů. Ve slovníku se proto vyskytují názvy nejen pro české pokrmy (*rajda, svíce aj.*), ale i zahraniční (*čiči, karbice, minda, sízr aj.*). Mimo hlavní jídla jsou také zastoupeny lexémy označující přílohy k hlavním jídlům (*hranle, sedláky, smažky aj.*).

6.4 NÁZVY PŘÍSTROJŮ, POMŮCEK A NÁDOBÍ

Zaměstnanci gastronomických služeb užívají každodenně mnoho pomůcek a přístrojů, dalo se proto předpokládat, že sémantická kategorie přístrojů, pomůcek a nádobí bude hojně zastoupena. Tato sémantická skupina je druhou nejrozsáhlejší skupinou lexémů. Zahrnuje 36 lexémů označujících přístroje (*friták, hold'ák, konvekták, šafina aj.*), nádobí (*dezerták, gastroška, kokotka, terka aj.*), příbory (*bagr, bajlák, náčiní, nářadí aj.*) a další

pomůcky (*abšac, ajskýbl, bohoušek, flek aj.*). Sémantickou skupinu názvů přístrojů, pomůcek a nádobí pojmám široce.

6.5 NÁZVY MÍST

Tato sémantická skupina je nejméně početná. Ve slovníku sociolektu se vyskytují pouze dvě označení míst (*chlad'ák, plac*). Lexém *chlad'ák* je utvořen slovotvorným způsobem odvozování. Lexém *plac* je přejímka z němčiny.

6.6 NÁZVY ČINNOSTÍ

Skupina činností není, navzdory mému očekávání, příliš početná. Obsahuje 9 lexémů. Jsou to názvy činností vykonávaných kuchaři (*zasklenit*), číšníky (*debarasovat, hárek, zrcadlo*), barmany (*dělat rajčáky*) i hosty (*picnout se*).

6.7 OSTATNÍ NEZAŘADITELNÉ NÁZVY

Do poslední skupiny jsem zařadila 3 lexémy, které nebylo možné zařadit do žádné z předchozích kategorií (*kuřpauza, kouřovka, kouřová*). Jsou obtížně zařaditelné, protože se jedná o interslangismy. Ve slovníku se nacházejí i další interslangismy, jsou označeny zkratkou int. Jedná se především o pojmenování ze slangu vinařského (*cháčko, rulanda, šardonka aj.*) a pivařského (*gambáč, hladinka, řízek aj.*). Ve slovníku se také nachází víceslovné pojmenování označující činnost *dělat rajčáky*, které pochází ze slangu dělnického (*rajčák – páka*).

7 ONOMAZIOLOGICKÉ KRITÉRIUM

Sociolektismy mohou vznikat slovotvornými i neslovotvornými způsoby. Lexémy jsem rozdělila do dvou skupin. První skupina je tvořena výrazy vzniklými slovotvorně, transformačními postupy. Druhá skupina je tvořena výrazy utvořenými neslovotvorně, transpozičními postupy.

7.1 VÝRAZY VZNIKLÉ TRANSFORMAČNÍMI POSTUPY

Ve slovníku sociolektu převažují výrazy vzniklé univerbizací. Hojně je také zastoupeno odvozování a zkracování. Nejméně lexémů je utvořeno slovotvorným postupem skládání.

7.1.1 VÝRAZY VZNIKLÉ ODVOZOVÁNÍM

Sebrané lexémy jsou utvořeny téměř vždy příponovým odvozováním. Nejčastěji se vyskytuje přípona *-ák* (*decák, hekták, chladák, provozák aj.*). Pojmenování utvořená sufixem *-ák* vznikají univerbizací (*decák, hekták*), častěji jsou odvozovány od sloves (*chladák, polejvák, provozák*), ale vyskytují se i lexémy odvozené od substantiv (*výčepák*). Dále se objevuje přípona *-ář* (*přílohář, osoba*). Objevuje se ale také předponově-příponové odvozování (*nadmírák, podmírák*). Celkem je zaznamenáno 21 sociolektismů vzniklých odvozováním.

7.1.2 VÝRAZY VZNIKLÉ SKLÁDÁNÍM

Skládání nepatří k příliš produktivním způsobům tvoření sociolektismů. Ve slovníku je zaznamenáno 7 sociolektismů utvořených skládáním (*beton, kečice, kuřízek, kuřpauza, rumkola, tlamolep*). Objevují se hybridní složeniny (*gastrobarbar*).

7.1.3 VÝRAZY VZNIKLÉ ZKRACOVÁNÍM, PŘEKRUCOVÁNÍM A MECHANICKÝM KRÁCENÍM

Zkracování patří k častým slovotvorným způsobům utváření sociolektismů. Ve slovníku se vyskytuje 20 sociolektismů utvořených zkracováním. Objevují se zkratky (*USA – americké brambory, uho*), zkratková slova (*brsal, jepe*), výrazy vzniklé mechanickým kácením (*gambáč, géčko, holdák, hrany, kapu, ráďa*) i výrazy vzniklé překrucováním (*riziko, lambáda, teplouš*).

7.1.4 VÝRAZY VZNIKLÉ UNIVERBIZACÍ

Univerbizace je proces vzniku jednoslovného pojmenování na předloze pojmenování víceslovného, souvisí s tendencí po jazykové ekonomii. V gastronomii je výrazně uplatňována při tvoření sociolektismů. Celkem bylo zaznamenáno 34 výrazů utvořených

univerbizací (*alžír, aperol, dezerták, frišák, jídelák, karbice, kohout, konev, kouřová, ledovka*). Uplatňují se oba základní způsoby univerbizace, jak univerbizace se slovtvornou úpravou, tak univerbizace, v níž univerbizované pojmenování tvoří jedno z původních slov (*aperol, pomocná*). Univerbizované výrazy se slovtvornou úpravou nejčastěji vznikají pomocí sufixu *-ák* (*bavorák, holandák, konvekták, mycák*), dále se objevuje sufix *-čka* (*míchačka*).

7.2 VÝRAZY VZNIKLÉ TRANSPOZIČNÍMI POSTUPY

V gastronomickém prostředí jsou výrazy také utvářeny neslovtvornými způsoby. Velmi časté je přejímání z cizího jazyka. Výrazně se projevuje smysl pro obraznost a jazykovou hru, což dokazuje výskyt pojmenování utvořených metaforizací a metonymizací.

7.2.1 VÝRAZY VZNIKLÉ PŘEJÍMÁNÍM Z CIZÍHO JAZYKA

Ve slovníku se objevují pojmenování přejatá nejčastěji z němčiny (*bajlák* – die Beilage, *ficka* – der Fatzke, *kasírka* – die Kassiertasche, *plac* – der Platz, *špílboj* – der Spülboi).⁵⁵ Dále se vyskytují přejímky z angličtiny (*ajskýbl* – icebucket, *síizr* – caesar, *šafína* – schaffing), francouzštiny (*debarasovat* – débarrasser, *kokotka* – cocotte) a itaštiny (*čízo* – cinzano, *čůčo* – ciuccio).

7.2.2 VÝRAZY VZNIKLÉ METAFORIZACÍ

Výrazně zastoupena je skupina sociolektismů utvořených přenášením pojmenování na základě vnější podobnosti. Jedná se o podobnost v barvě (*čert, semafor, špína, zrzavé*), podobnost ve tvaru (*bagr, čepice, flétna, kulatka, mozek, žehlička*), podobnost činnosti (*nalévátka, nosítka*) a podobnost ve vlastnosti (*kapáček*). Výrazy vzniklé metaforizací se uplatňují hlavně u sémantické skupiny nápojů (*čepice, drsoň, kapáček, mozek aj.*).

7.2.3 VÝRAZY VZNIKLÉ METONYMIZACÍ

Sociolektismy také mohou vznikat přenášením významu na základě vnitřní souvislosti. Zajímavý je např. název pro účetku – *babišovka*. Metonymizací mohou být utvořeny názvy osob (*mastnota, myčka*), pomůcek (*štipec*) i činností (*záda, zrcadlo*).

⁵⁵ Mezi přejímky řadíme i přejatá pojmenování se slovtvornou úpravou.

7.2.4 VÍCESLOVNÁ POJMENOVÁNÍ

Celkem bylo v práci zaznamenáno 9 víceslovných pojmenování. Označují názvy nápojů (*káva se šutrem, létající jelen, magické oko, tekutý chléb, vlčí dech*), pokrmů (*sekané potrubí, teplej pes*), činností (*dělat rajčáky*) i pomůcek (*brzda na lahev*).

7.2.5 VÝRAZY S NEJASNÝM PŮVODEM

U sociolektismů se může stát, že jejich původ je nejasný. Může se tak stát v prostředí, kde se kolektiv rychle mění, sociolektismy se užívají, ale noví uživatelé již neznají jejich původ. U lexému *flek* se mi nepodařilo zjistit způsob jeho vzniku. Podle mého názoru je jednou z možností, o které se dá uvažovat, že z původně umazané peněženky se metaforizací přeneslo pojmenování na celkové pojmenování číšnické peněženky.

8 SLOVNÍK SOCIOLEKTU

A

abšac, -u, subst., mask., z cizího jazyka (němčina) – pracovní stůl číšníka sloužící k uložení a přípravě příborů a ubrousků, 6.4

ajntopf, -u, subst., mask., z cizího jazyka (němčina) – 1. hustá polévka ze zeleniny a luštěnin vařená v jednom hrnci, 2. (expr.) polévka nevalného vzhledu, 6.3

ajskýbl, -u, subst., mask., z cizího jazyka (angličtina) – nerezová nádoba na led sloužící k chlazení vína, 6.4

alžír, -u, subst., mask., univerbizace – alžírská káva, skládá se z vaječného koňaku, kávy a šlehačky, 6.2

aperol, -u, subst., mask., univerbizace – míchaný nápoj Aperol Spritz, 6.2

B

babišovka, -y, subst., fem., metonymie – účtenka, 6.4, expr.

bagr, -u, subst., mask., metafora – lžíce, 6.4

bajlák, -u, subst., mask., z cizího jazyka (němčina) – rautový překládaný příbor, vidlička a lžíce, 6.4, viz forlég

bavorák, -u, subst., mask., univerbizace – míchaný nápoj skládající se z fernetu a tonicu, připomíná bavorské tmavé pivo, 6.2

beton, -u, subst., mask., skládání – míchaný nápoj skládající se z becherovky a tonicu, 6.2

bohoušek, -a, subst., mask., odvozování – zařízení k ohřívání piva, 6.4, expr.

brsal, -u, subst., mask., zkracování – bramborový salát, 6.3

brzda na lahev, víceslovné pojmenování – nástavec na lahev, vytváří úzký proud tekutiny a brání rozliti, 6.4

bujónka, -y, subst., fem., odvozování – polévková miska, dochází k rozšíření významu z misky určené pouze k podávání bujónu na misku určenou k podávání jakékoliv polévky, 6.4

Č

čepice, -e, subst., fem., pomnožné, metafora – pivní pěna, 6.2

čert, -a, subst., mask., metafora – míchaný nápoj skládající se z griotky a rumu, 6.2

čiči, nesklonné, subst., zkracování – pokrm čevapčiči, 6.3

čízo, -a, subst., neut., z cizího jazyka (italština) – alkoholický nápoj Cinzano, 6.2

čůčo, -a, subst., neut., z cizího jazyka (italština) – levné a velice sladké ovocné víno, 6.2

D

debarasovat, verb., nedok., z cizího jazyka (francouzština) – odnášet použité nádoby ze stolu, 6.6

decák, -u, subst., mask., odvozování – sklenice o objemu 1 decilitr, 6.4

dělat rajčáky, víceslovné pojmenování – obsluhovat pákové výčepní zařízení, 6.6, int.

dezert'ák, -u, subst., mask., univerbizace – dezertní talíř, 6.4

drsoň, -ě, subst., mask., metafora – alkoholický nápoj fernet, 6.2

dvouručák, -u, subst., mask., univerbizace – velký hamburger, který je potřeba držet oběma rukama, 6.3

E

esesák, -a, subst., mask., zkracování – smažený sýr, 6.3

F

ficka, -y, subst., fem., z cizího jazyka (němčina) – pomocná síla v kuchyni, 6.1, expr.

fištéfl, -u, subst., mask., z cizího jazyka (němčina) – obracečka, pomůcka k obracení pokrmu při smažení, 6.4

flek, -u, subst., mask., nejasný původ – číšnická peněženka, 6.4, viz kasírka

flétna, -y, subst., fem., metafora – vysoká sklenice na šampus, 6.4

forlég, -u, subst., mask., z cizího jazyka (němčina) - rautový překládaný příbor, vidlička a lžíce, 6.4, viz bajlák

frit'ák, -u, subst., mask., univerbizace – fritovací hrnec, 6.4

G

gambáč, -e, subst., mask., zkracování – pivo značky Gambrinus, 6.2, int.

gastrobarbar, -a., subst., mask., skládání – zákazník požadující neobvyklou kombinaci jídla, např. řízek s kynutým knedlíkem, 6.1, expr.

gastroška, -y, subst., fem., zkracování – gastronádoba, 6.4, viz gastroška

géčko, -a, subst., neut., zkracování – gastronádoba, 6.4, int., viz gastroška

H

hankrle, -e, subst., fem., z cizího jazyka (němčina) – příručník, utěrka přes ruku pro číšníka, 6.4

hárek, -u, subst., mask., z cizího jazyka (němčina) – inventura mezi směny, viz zrcadlo, 6.6

hekt'ák, -u, subst., mask., odvozování – sud piva o objemu 100 litrů, 6.4

hladinka, -y, subst., fem., odvozování – pivo ve sklenici o objemu 0,5 litru, 6.2, expr.

holand'ák, -u, subst., mask., univerbizace – holandský řízek, 6.3

hold'ák, -u, subst., mask., zkracování – hold-o-mat, přístroj k udržování pokrmu v požadované teplotě, 6.4

houba, -y, subst., fem., metafora – míchaný nápoj skládající se z Coca-Coly a červeného vína, 6.2, viz polejvák

hrancle, -í, subst., fem., zkracování – hranolky, 6.3, viz hrany

hrany, -0, subst., fem., pomnožné, zkracování – hranolky, 6.3, viz hrancle

CH

cháčko, -a, subst., neut., zkracování – víno odrůdy Chardonnay, 6.2, viz šardonka

chlad'ák, -u, subst., mask., odvozování – mrazicí místnost, 6.5

J

jepe, nesklonné, adj., univerbizace – jemně perlivá voda, 6.2

jídelák, -u, subst., mask., univerbizace – jídelní lístek, 6.4

K

kapáček, -u, subst., mask., metafora – pivo odkapané do sklenice pod výčepním zařízením, 6.2, expr.

kapu, nesklonné, subst., zkracování – cappuccino, 6.2, viz kapůčo

kapůčo, -a, subst., neut., zkracování – cappuccino, 6.2, viz kapu

karbice, -0, subst., pomnožné, univerbizace – špagety carbonara, 6.3

kasírka, -y, subst., fem., z cizího jazyka (němčina) – číšnická peněženka, 6.4, viz flek

káva se šutrem, víceslovné pojmenování – káva s rumem, 6.2, expr.

kečice, -e, subst., fem., skládání – kečup a hořčice, 6.3

kohout, -u, subst., mask., univerbizace – kohoutková voda, 6.2

kokotka, -y, subst., fem., z cizího jazyka (francouzština) – malá zapékací miska, 6.4

konev, -e, subst., fem., univerbizace – konveční trouba, 6.4, viz konvík, konvekt'ák

konvekt'ák, -u, subst., mask., univerbizace – konveční trouba, 6.4, viz konev, konvík

konvík, -u, subst., mask., univerbizace – konveční trouba, 6.4, viz konev, konvekt'ák

kouřová, -é, substantivizované adjektivum, fem., univerbizace – pauza na kouření, 6.7, int., viz kouřovka, kuřpauza

kouřovka, -y, subst., fem., univerbizace – pauza na kouření, 6.7, int., viz kouřová, kuřpauza

kroužkovat – verb., nedok., odvozování – proces kdy správně načepované pivo vytváří na dobře umyté sklenici kroužky, 6.6, int.

kubíčko, -a, subst., neut., odvozování – míchaný nápoj Cuba Libre skládající se z coly a kubánského rumu, 6.2, expr.

kulatka, -y, subst., fem., metafora – kulatý číšnický podnos, 6.4

kuřizek, -u, subst., mask., skládání – kuřecí řízek, 6.3

kuřpauza, -y, subst., fem., skládání – pauza na kouření, 6.7, int., viz kouřová, kouřovka

L

lambáda, -y, subst., fem., překrucování – jehněčí maso, 6.3, expr.

ledovka, -y, subst., fem., univerbizace – ledová káva, 6.2

létající jelen, víceslovné pojmenování – míchaný nápoj skládající se z likéru Jägermeister (na etiketě je jelen) a energetického nápoje RedBull, 6.2

M

magické oko, víceslovné pojmenování – míchaný nápoj z piva a zelené, 6.2

mastnota, -y, subst., mask., metonymie – kuchař, 6.1, expr.

míchačka, -y, subst., fem., univerbizace – míchaný nápoj, 6.2

minda, -y, subst., fem., zkracování – polévka minestrone, 6.3

mozek, -u, subst., mask., metafora – míchaný nápoj skládající se z vaječného likéru a griotky, 6.2

müllerka, -y, subst., fem., univerbizace – víno odrůdy Müller Thurgau, 6.2

mycák, -u, subst., mask., univerbizace – mycí pult, 6.4

myčka, -y, subst., fem., metonymie – člověk umývající nádobí, 6.1

myslivec, -e, subst., mask., univerbizace – alkoholický nápoj Stará myslivecká, 6.2

N

náčiní, -í, subst., neut. metafora – příbor, 6.4, viz náradí

nadmírák, -a, subst., mask., odvozování – špatně načepované pivo, kterého je ve sklenici moc, 6.2, expr.

nalévátko, -a, subst., neut., metafora – číšník/barman, který připravuje nápoje, 6.1, expr.

náradí, -í, subst., neut. metafora – příbor, 6.4, viz náčiní

nepe, nesklonné, adj., zkracování – neperlivá voda, 6.2

nosítko, -a, subst., neut., metafora – číšník, který roznáší pokrmy, 6.1, expr.

P

panna, -y, subst., fem., univerbizace – vepřová panenka, 6.3

picnout se, verb., dok., metonymie – opít se, 6.6, expr.

pikoš, -e, subst., mask., zkracování – pikador, párek v rohlíku, 6.3

pingl, -a, subst., mask., z cizího jazyka (němčina) – číšník, 6.1, expr.

plac, -u, subst., mask., z cizího jazyka (němčina) – přední část restaurace kde se pohybují číšníci a hosté, 6.5

plznička, -y, subst., fem., odvozování – pivo Pilsner Urquell, 6.2

podmírák, -a, subst., mask., odvozování – špatně načepované pivo, kterého je ve sklenici málo, 6.2

polejvák, -a, subst., mask., odvozování – míchaný nápoj skládající se z Coca-Coly a červeného vína, viz houba, 6.2

pomocná, -é, substantivizované adjektivum, fem., univerbizace – pomocná síla v kuchyni, 6.1

provozák, -a, subst., mask., odvozování – provozní restaurace, 6.1

přílohář, -e, subst., mask., odvozování – kuchař připravující přílohy, 6.1

R

rád'a, -i, subst., mask., zkracování – pivo značky Radegast, 6.2

rádlar, -a, subst., mask., z cizího jazyka (němčina) – míchaný nápoj z piva a spritu, 6.2

rajda, -y, subst., fem., univerbizace – rajská omáčka, 6.3

riziko, -a, subst., neut., překrucování – rizoto, 6.3

rulanda, -y, subst., fem., univerbizace – víno odrůdy Rulandské šedé, 6.2

rumkola, -y, subst., fem., skládání – míchaný nápoj skládající se z rumu a Coca-Coly, 6.2

rýňák, -a, subst., mask., univerbizace – víno odrůdy Ryzlink rýnský, 6.2

Ř

řízek, -u, subst., mask., univerbizace – řezané pivo, 6.2

S

sedláky, -ů, subst., mask., pomnožné, univerbizace – sedlácké brambory, příloha skládající se z brambor, cibule a slaniny, 6.3

sekané potrubí, víceslovné pojmenování – těstoviny typu kolínka, 6.3

semafor, -u, subst., mask., metafora – míchaný nápoj skládající se z griotky, zelené a vaječného likéru, 6.2

síizr, -u, subst., mask., z cizího jazyka (angličtina) – salát Caesar, 6.3

smažky, -ek, subst., fem., pomnožné, univerbizace – souhrnný název pro smažené přílohy, 6.3

stáhnout, verb., dok., metafora – uklidit ze stolů použité nádoby a špinavé ubrusy, 6.6

svíce, -e, subst., fem., zkracování – svíčková omáčka, 6.3

Š

šafina, -y, subst., fem., z cizího jazyka (angličtina) – stolní ohřívač sloužící k udržování požadované teploty pokrmů, 6.4

šardonka, -a, subst., fem., odvozování – víno odrůdy Chardonnay, 6.2, viz cháčko

špílboj, -e, subst., mask., z cizího jazyka (němčina) – přístroj s kartáčem na ruční mytí sklenic, 6.4

špína, -e, subst., fem., metafora – nefiltrované pivo, 6.2

štipec, -e, subst., mask., metonymie – kuchařská pinzeta, 6.4

šťouchačky, -ek, subst., fem., pomnožné, univerbizace – šťouchané brambory, 6.3

T

tekutý chléb, víceslovné pojmenování – pivo, 6.2

teplej pes, víceslovné pojmenování, vznik kalkováním – párek v rohlíku, 6.3

teplouš, -e, subst., mask., překrucování – teplé pivo, 6.2, expr.

terka, -y, subst., fem., odvozování – terina, nerezová nebo keramická nádoba na polévku, 6.3

tlamolep, -u, subst., mask., skládání – velice sladký alkoholický nápoj, 6.2, expr.

toník, -a, subst., mask., odvozování – tonic, 6.2

třetinka, -y, subst., fem., odvozování – sklenice o objemu 0,3 litru, 6.4, expr.

U

uho, -a, subst., neut., zkracování – univerzální hnědá omáčka, omáčka nevalné chuti, 6.3, expr.

umývačka, -y, subst., fem., odvozování – osoba umývající nádobí, 6.1

USA, nesklonné, subst., zkracování – americké brambory, 6.3

V

vařka, -y, subst., fem., univerbizace – vařená brambora, 6.3

vegoš, -e., subst., mask., zkracování – vegan, vegetarián, 6.1

vídeň, -ě, subst., fem., univerbizace – vídeňská káva, skládá se z kávy a šlehačky, 6.2

vlčí dech, víceslovné pojmenování – míchaný nápoj skládající se z horké turecké kávy a horkého rumu, 6.2

vrchñas, -e, subst., mask., univerbizace – vrchní číšník, 6.1

výčepák, -a, subst., mask., odvozování – výčepní, osoba obsluhující výčepní zařízení, 6.1

Z

záda, -0, subst., metonymie – upozornění, že se zezadu blíží číšník nesoucí objednávku, 6.6

zakyska, -y, subst., fem., univerbizace – zakysaná smetana, 6.3

zasklenit, verb., dok., odvozování – osmažit cibuli do stavu, kdy vypadá jako skleněná, 6.6

záasmažka, -y, subst., fem., metonymie – jíška, 6.3

zrcadlo, -a, subst., neut., metonymie – inventura mezi směnami, 6.6, viz hárek

zrzavé, -ého, substantivizované adjektivum, neut., metafora – pivo, 6.2

Ž

žehlička, -y, subst., fem., metafora – typ narážecí hlavy tvarem podobný žehličce, 6.4

ZÁVĚR

Cílem práce bylo shromáždit jazykový materiál pro tvorbu slovníku sociolektu v oblasti gastronomie, toto prostředí popsat a jazykový materiál analyzovat podle vybraných hledisek. Práce je rozdělena na teoretickou a praktickou část. Teoretická část práce přináší teoretický základ pro následnou praktickou analýzu sebraného materiálu.

V teoretické části bakalářské práce je popsána stratifikace češtiny jako národního jazyka. Podrobně jsem se zabývala sociolekty – slangem, argotem a profesní mluvou. U slangu jsem se zaměřila na pojetí u Lumíra Klimeše a Jaroslava Hubáčka, u argotu jsem čerpala z článků Aleny Jaklové a Miloslava Vondráčka. Dále jsou prezentovány způsoby tvoření slangových pojmenování. V poslední kapitole teoretické části jsem popsala zkoumané prostředí.

Ke sběru lexémů pro tvorbu slovníku jsem nejprve využila metodu řízeného rozhovoru ve fázi předvýzkumu. Rozhovor jsem vedla s 5 respondenty. Následně jsem vytvořila dotazník na platformě Formuláře Google a rozeslala ho mezi zaměstnance gastronomických zařízení. Sběr materiálu probíhal od října 2022 do února 2023. Touto metodou jsem oslovila 43 respondentů, kterých jsem se prostřednictvím dotazníku ptala na jazykové i mimojazykové skutečnosti. Po získání výsledků z dotazníků jsem materiál roztřídila a jednotlivá hesla jsem ověřovala ve Slovníku spisovného jazyka českého. Celkem se mi těmito metodami podařilo získat 141 lexémů.

Tyto lexémy jsem při analýze rozdělila na jednoslovné a víceslovné. Jednoslovné lexémy jsem roztřídila podle jejich slovnědruhovné příslušnosti – zastoupena byla nejvíce substantiva, výrazně méně verba a nejméně adjektiva. Následně jsem lexémy roztřídila podle sémantického kritéria do skupin názvů osob, nápojů, jídla, nástrojů, pomůcek a nádobí, míst, činností a ostatních nezařaditelných názvů. Jako poslední jsem zkoumala onomaziologické hledisko – transformační a transpoziční postupy vzniku pojmenování.

V úvodu práce jsem stanovila tři hypotézy.

První hypotézou byl předpoklad, že nejpočetněji budou zastoupeny sémantické skupiny jídla a nápojů. Tato hypotéza byla potvrzena jen z části. Sémantická kategorie názvů nápojů je opravdu nejpočetnější sémantickou skupinou, je zastoupena 48 lexémy, tj. 34,1 % (*alžír, bavorák, kapu, rulanda aj.*). Druhou nejpočetněji zastoupenou sémantickou skupinou je ovšem skupina přístrojů, pomůcek a nádobí, zastoupena 36 lexémy, tj. 25,5 % (*abšac, flétna, jídelák, konev aj.*). Sémantická skupina názvů jídla je až třetí

nejpočetnější skupinou, je reprezentována 29 lexémy, tj. 20,6 % (*brsal, hrance, panna, svíce aj.*). V sémantické kategorii jídla se nachází několik pojmenování pro přílohy k hlavním jídlům, jedná se především o přílohy z brambor. Získané sociolektismy dokládají, že brambory jsou častou přílohou k hlavním jídlům a že se v gastronomii zpracovávají různými způsoby.

Následující sémantické skupiny jsou ve slovníku zastoupeny menší měrou než předchozí tři. Sémantická skupina názvů osob je zastoupena 14 lexémy, tj. 9,9 % (*gastrobarbar, mastnota, vrchňas aj.*) a do sémantické skupiny názvů činností jsem zařadila 9 lexémů, tj. 6,4 % (*debarasovat, hárek, zasklenit aj.*). Nejméně početnou je sémantická skupina názvů míst, zastupují ji pouze 2 lexémy, tj. 1,4 % (*chlad'ák, plac*). Nezařaditelné názvy jsou 3, tj. 2,1 % (*kouřová, kouřovka, kuřpauza*).

V druhé hypotéze jsem předpokládala, že budou převažovat jednoslovná pojmenování nad víceslovnými. Tato hypotéza se potvrdila. Z celkem 141 lexémů je 132 lexémů jednoslovných, tj. 93,6 %. Souvisí to s potřebou rychlého vyjádření v daném prostředí, mnoho víceslovných lexémů prochází procesem univerbizace a stávají se jednoslovnými (*dezert'ák, frit'ák, gastroška aj.*).

Třetí hypotéza souvisela se slovnědruhovým hlediskem. Předpokládala jsem, že budou převažovat substantiva nad ostatními slovními druhy. Tato hypotéza se jednoznačně potvrdila. Substantiva jsou ve slovníku sociolektismů zastoupena výrazně více než adjektiva a verba. Z celkem 132 jednoslovných pojmenování je 125 substantiv (94,7 %), 2 adjektiva (1,5 %) a 5 verb (3,8 %). Substantiva mají dominantní postavení ve všech sémantických skupinách kromě nepříliš početné skupiny názvů činností. Nejméně zastoupeným slovním druhem jsou adjektiva. Pro gastronomické prostředí je to charakteristický jev, protože se zaměstnanci potřebují domluvit rychle a užívají především názvy jídel, nápojů a pomůcek bez dalších přívlastků.

Z hlediska transformačních postupů je nejvíce zastoupena univerbizace, uplatnila se při utváření 34 sociolektismů, tj. 24,1 % (*jepe, konvík, sedláky aj.*). Druhým nejčastějším transformačním postupem odvozování, je zastoupeno 21 lexémy, tj. 14,9 % (*bohoušek, šardonka, umývačka aj.*). Dále se u 20 lexémů uplatňuje zkracování, tj. 14,2 % (*g'éčko,*

hold'ák, hrany aj.). Skládání se uplatňuje pouze u 7 lexémů, tj. 5 % (*gastrobarbar, kečice, kuřpauza aj.*). Překrucováním jsou vytvořeny tři lexémy, tj. 2,1 % (*riziko, lambáda, teplouš*).

Z transpozičních postupů se jeví jako nejproduktivnější přejímání z cizích jazyků. Přejímáním bylo vytvořeno 20 lexémů, tj. 14,1 % (*čízo, ficka, kasírka aj.*). Ve slovníku se vyskytuje jedno víceslovné pojmenování vzniklé kalkováním (*teplej pes*). Metaforizace je také produktivním transformačním postupem, ve slovníku je reprezentována 18 výrazy, tj. 12,8 % (*bagr, flétna, žehlička aj.*). Metonymizací je vytvořeno 8 lexémů, tj. 5,7 %, není tedy příliš produktivní (*babišovka, picnout se, štipec aj.*). Víceslovných pojmenování se ve slovníku nachází 9, tj. 6,4 % (*létající jelen, magické oko, sekané potrubí aj.*). U jednoho výrazu není způsob jeho vzniku jasný, tj. 0,7 % (*flek*).

V roce 2018 byla na katedře Českého jazyka Pedagogické fakulty Západočeské univerzity v Plzni obhájena práce na obdobné téma *Slang v gastronomii* od Jany Hrabačkové.⁵⁶ Autorka sbírala slangismy v plzeňských restauracích. V některých lexémech jsme se shodovaly (*ajntopf, čepice, čízo, drsoň, frit'ák, géčko, hranle, kasírka aj.*). Celkem jsme se shodly na 34 lexémech (tj. 24,1 % z mého slovníku). U jednoho lexému jsem zaznamenala přesmyknutá písmena a rozdíl v *š* a *s*, zatímco já v práci uvádím podobu *abšac*, Hrabačková uvádí lexém *abcas* se stejným významem. Může to být způsobeno úpravou výslovnosti při přejímání z cizího jazyka. Dále jsem zaznamenala rozdíl v kvantitě hlásek, ve slovníku uvádím *bajlák*, Hrabačková *bajlak*. U dvou lexémů Hrabačková uvádí odlišný význam než já (*čiči* – Chipotle majonéza, *rajda* – hamburger s názvem Three Buffalo Riders).

Gastronomie je oborem s dlouholetou tradicí a neustále se vyvíjí. Dá se předpokládat, že i sociolekt se bude dále vyvíjet a bude obohacován o nová pojmenování související s rozvojem oboru. O stabilitě prostředí svědčí dochované germanismy (*abšac, ajntopf, bajlák, ficka, forlégi, kasírka aj.*). Na dlouholeté užívání sociolektu ukazuje lexém *flek*, u kterého se mně nepodařilo zjistit jeho původ. Lze tedy předpokládat, že je toto pojmenování v prostředí užíváno již dlouhou dobu a noví uživatelé ho přijali bez povědomí o jeho vzniku.

Stabilitu sociolektu dokazuje i porovnání s prací Jany Hrabačkové, kdy jsme se shodly na poměrně velkém počtu lexémů. Sociolekt je stabilní, ale má proměnlivou část,

⁵⁶ HRABAČKOVÁ, Jana. *Slang v gastronomii (mluva barmanů a kuchařů)* [online]. Plzeň, 2018 [cit. 12-03-2023]. Dostupné z: <https://theses.cz/id/0s44h5/>. Bakalářská práce. Západočeská univerzita v Plzni, Fakulta pedagogická. Vedoucí práce PaedDr. Jitka Málková, Ph.D. (poslední zobrazení 12. 03. 2022)

protože stále přicházejí nová pojmenování nápojů, jídla a přístrojů. Ze složení respondentů je patrné, že sociolekt užívá velká nehomogenní skupina uživatelů. Gastronomie je otevřené prostředí, protože má rysy jak profesní mluvy, tak slangu a některé výrazy znají a užívají i hosté gastronomických zařízení.

RESUMÉ

This bachelor thesis is focused on contemporary sociolect in gastronomic industry. The theoretical part presents characteristics of stratification of a national language. The term sociolect is defined as the superior term to slang, argot and professional speech, these are also defined. Furthermore, the word-formation processes of sociolect are described. Also the investigated environment is described.

The intention of the practical part was to capture and describe contemporary vocabulary of chefs, waiters, bartenders and other employees in gastronomy. The main part of the practical part is the dictionary. The methods used for collecting data are described in the introduction. 141 sociolectisms were collected. The material was divided in morphological categories and semantic categories and then from the point of view of the word-formation processes.

The most numerous group of word types are nouns. The most comprehensive semantic group was the category of beverages. Regarding to word-formation processes, the univerbization is the most used transforming process and borrowing from foreign languages is the most used transpositional process.

The results of the analysis are presented conclusion of the bachelor's thesis, along with the results of hypothesis.

SEZNAM LITERATURY

- BUREŠOVÁ, Pavla a ZIMÁKOVÁ, Blanka. *Gastronomické služby - servis*. Vydání třetí. Praha: Vysoká škola hotelová v Praze 8, 2016. 155 s. ISBN 978-80-87411-80-3.
- ČECHOVÁ, Marie et al. *Současná česká stylistika*. Vyd. 1. Praha: ISV, 2003. 142 s. Jazykověda. ISBN 80-86642-00-3.
- ČECHOVÁ, Marie a kol. *Čeština - řeč a jazyk*. 2., přeprac. vyd. Praha: ISV, 2000. 407 s. Jazykověda. ISBN 80-85866-57-9.
- FILIPEC, Josef, et al. *Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost: s Dodatkem Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy České republiky*. Vyd. 5. Praha: Academia, 2016. ISBN 978-80-200-1080-3.
- HAUSER, Přemysl. *Nauka o slovní zásobě*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1980. Učebnice pro vysoké školy.
- HUBÁČEK, Jaroslav. *Kapitoly o sociolektech a sociolektologii*. Poznań: Instytut Filologii Słowiańskiej, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, 2012. 122 s. Bohemica Posnaniensia; fasc. 9. ISBN 978-83-63090-08-1.
- HUBÁČEK, Jaroslav et al. *Čeština pro učitele*. Vyd. 4., upr. [i.e. Vyd. 5.]. [Odry]: Vade Mecum Bohemiae, 2010. 375 s. ISBN 978-80-86041-37-7
- HUBÁČEK, Jaroslav. *Malý slovník českých slangů*. Vyd. 1. Ostrava: Profil, 1988. 189 s.
- HUBÁČEK, Jaroslav. *O českých slanzích*. Vyd. 1. Ostrava: Profil, 1979. 170 s.
- HUBÁČEK, Jaroslav. *Výběrový slovník českých slangů*. Ostrava: Ostravská univerzita, Filozofická fakulta, 2003. 250 s. ISBN 80-7042-629-2.
- HUGO, Jan a kol. *Slovník nespisovné češtiny: argot, slangy a obecná mluva od nejstarších dob po současnost: historie a původ slov*. 4. rozšířené vydání. Praha: Maxdorf, 2020. 528 s. ISBN 978-80-7345-647-4.
- CHLOUPEK, Jan et al. *Stylistika češtiny*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1991. 294 s. Učebnice pro vysoké školy / Státní pedagogické nakladatelství. ISBN 80-04-23302-3.
- KARLÍK, Petr, ed., NEKULA, Marek, ed. a PLESKALOVÁ, Jana, ed. *Nový encyklopedický slovník češtiny*. N-Ž. Vyd. 1. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2016. strany 1101-2183. ISBN 978-80-7422-480-5.
- KLIMEŠ, Lumír. *Komentovaný přehled výzkumu slangu v Československu, v České republice a ve Slovenské republice v letech 1920-1996*. Vyd. 1. Plzeň: Západočeská univerzita, 1997. 47 s. ISBN 80-7043-217-9.

KRAUS, Jiří. *Nový akademický slovník cizích slov A-Ž*. Praha: Academia, 2007. ISBN 978-80-200-1351-4.

MLEJNKOVÁ, Lena. *Stravovací služby*. 1. vydání. Praha: Idea servis, 2016. 162 stran. ISBN 978-80-85970-88-3.

KLIMEŠ, Lumír, ed. *Sborník přednášek z II. konference o slangu a argotu v Plzni 23.-26. září 1980*. Vydání první. Plzeň: Pedagogická fakulta v Plzni, 1982. 173 stran.

ŠMILAUER, Vladimír. *Nauka o českém jazyku*. 5. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1980. 335 s.

ŠTÍCHA, František a kol. *Akademická gramatika spisovné češtiny*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2013. 974 s. ISBN 978-80-200-2205-9.

VONDRÁČEK, Miloslav. *Kryptické prostředky ve vnitřní komunikaci – k jednomu z funkčních limitů argotu (v tisku)*

Elektronické zdroje

CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny [online]. Brno: Masarykova univerzita, 2017 [cit. 2023-02-24]. Dostupné z: <<https://www.czechency.org/>>

HRABAČKOVÁ, Jana. Slang v gastronomii (mluva barmanů a kuchařů) [online]. Plzeň, 2018 [cit. 12-03-2023]. Dostupné z: <https://theses.cz/id/0s44h5/>. Bakalářská práce. Západočeská univerzita v Plzni, Fakulta pedagogická. Vedoucí práce PaedDr. Jitka Málková, Ph.D. (poslední zobrazení 12. 03. 2022)

JAKLOVÁ, Alena. Budeme argot nově definovat? Slovo a slovesnost. 1999, roč. 60, č. 4. [online]. [cit. 2023-03-01]. Dostupné z: <<http://sas.ujc.cas.cz/archiv.php?art=3859>>

KRČMOVÁ, Marie. Stratifikace současné češtiny [online]. [cit. 2023-02-24]. Dostupné z: <<https://www.phil.muni.cz/linguistica/art/krcmova/krc-012.pdf>>

Slovník spisovného jazyka českého [online]. [cit. 2023-03-01]. Dostupné z: <<https://ssjc.ujc.cas.cz/>>

PŘÍLOHY

Příloha č.1

Seznam zkratk

- adj. – adjektivum
- aj. – a jiné
- apod. – a podobně
- atd. – a tak dále
- dok. – dokonavý vid
- expr. – expresivní výraz
- fem. – femininum
- int. – interslangismus
- mask. – maskulinum
- např. – například
- nedok. – nedokonavý vid
- neut. – neutrum
- subst. – substantivum
- tj. – to jest
- tzv. – tak zvaný
- verb. – verbum

Příloha č.2

Výzkum současného sociolektu v oblasti gastronomie – dotazník

Vážení kolegové,

obracím se na vás s prosbou o vyplnění krátkého dotazníku, který souvisí s mou bakalářskou prací. Jsem studentkou bakalářského programu na Západočeské univerzitě v Plzni a ve své bakalářské práci se zabývám sociolektem v oblasti gastronomie.

V dotazníku prosím uveďte svůj věk, délku praxe, charakterizujte vámi vykonávanou pozici a následně do rozdělených kategorií napište slangové výrazy, které užíváte. Pokud vás napadne výraz, který neodpovídá ani jedné specifikované kategorii, použijte prosím kategorii „Ostatní nezařaditelné názvy“. Dotazník je samozřejmě anonymní.

Za vyplnění dotazníku předem děkuji.

Pozn.: Slang je nespisovný útvar jazyka, který je charakteristický pro určitou zájmovou nebo profesní skupinu, např.: hracle - hranolky.

Jaký je váš věk?

Délka praxe v oboru:

Popište prosím vaši pracovní pozici:

Vypište vámi užívané slangové pojmenování ve formátu název – význam/vysvětlení:

1. **Jaké znáte názvy osob?** (např. nosítko – číšník)
2. **Jaké znáte názvy jídla, nápojů a surovin?** (např. rajda – rajská omáčka)
3. **Jaké znáte názvy přístrojů a pomůcek?** (např. holdák – hold-o-mat)
4. **Jaké znáte názvy nádobí?** (např. bujónka – miska na polévku)
5. **Jaké znáte názvy míst?** (např. plac – přední část restaurace kde se pohybují hosté a číšníci)
6. **Jaké znáte názvy činností?** (např. stahovat – uklízet stoly po hostech)
7. **Ostatní nezařaditelné názvy:**